

SOCIJALNOPATOLOŠKE POJAVE U PORODICI I NJIHOV UTICAJ NA DELINKVENTNO PONAŠANJE MALOLETNIKA

REZIME: Uloga porodice ogleda se u gotovo svim segmentima života dece. Ona direktno utiče na razvoj deteta, odnosno maloletnika, njegovo vaspitanje, način shvatanja životnih okolnosti i ljudskih odnosa, i utiče na njegova postupanja u budućnosti. Specifičnosti psiho-fizičkog stanja u kojem se, s obzirom na uzrast, maloletnici nalaze, doprinose da budu podložniji negativnim uticajima, a posebno ukoliko dolaze unutar same porodice. Destruktivne posledice koje socijalnopatološke pojave ostavljaju na lica koja ih ispoljavaju su evidentne, mnogobrojne i teške, međutim, ne sme se zanemariti njihov uticaj na maloletnike koji u ovakvim porodicama odrastaju.

Ključne reči: porodica, socijalnopatološke pojave, maloletnici, delinkvencija

UVOD

Prema Zakonu o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, maloletnikom se ima smatrati lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela četrnaest, a nije navršilo osamnaest godina

* Msr, doktorand i saradnik u nastavi na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe,
e-mail: majasubotin@yahoo.com

** Msr, asistent na Beogradskoj poslovnoj školi-Visokoj školi strukovnih studija,
e-mail: t.odalovic@bbs.edu.rs

života.¹ Decom se nazivaju lica koja se nalaze u uzrastu do 14 godina i prema njima se ne mogu primeniti krivične sankcije, niti druge krivičnopravne mere.² Dakle, upravo od starosne dobi, odnosno uzrasta zavisi na koji način će se sankcionisati delinkvencija ovih lica, a utvrđivanje samog uzroka delinkvencije, kao što može biti socijalnopatološka pojava u porodici, predstavlja dobru polaznu tačku za adekvatniju primenu raspoloživih mera ka odvratanju maloletnika od delinkventnog ponašanja i pružanje psihološke pomoći radi poboljšanja mentalnog zdravlja i procesa resocijalizacije.

Savremeni ljudski razvoj stavio je pred porodice velike izazove i zahteve, međutim, sama uloga porodice i njene osnovne funkcije su ostale u suštini iste, a svode se na pružanje osnovnih egzistencijalnih uslova i emocionalne ispunjenosti. Upravo iz funkcija porodice koje su određene biološkim, ekonomskim i psihosocijalnim nivoima proizilaze kriterijumi koji određuju da li se radi o funkcionalnoj ili disfunkcionalnoj porodici. Ukoliko porodica ispunjava zadovoljavajući stepen osnovnih zadataka u ovom smislu, radi se o funkcionalnoj porodici, odnosno moglo bi se i reći da se porodična normalnost izjednačava sa odsustvom psihosocijalne porodične patologije. Ipak, evidentno je da porodice nastavljaju da postoje i formalno funkcionišu i uprkos psihosocijalnoj patologiji, pa se postavlja pitanje njenog uticaja na dete, odnosno maloletnika koji živi, raste i razvija se pod okriljem ovakve porodice.³ Proizvod najtežeg oblika neprilagođenog ponašanja je delinkvencija, a javlja se u onim situacijama kada se društvena nepodobnost ne kompezuje dobrim i skladnim odnosima u porodici.⁴

SOCIJALNA PATOLOGIJA I FAKTORI SOCIJALNE DEVIJANTNOSTI

Socijalna patologija kao naučna disciplina obuhvata izučavanje devijantnog ponašanja sa sociološkog stanovišta sa jedne strane, a sa druge strane reakciju društva na takve oblike ponašanja. U određenom smislu se socijalna patologija može definisati kao skup nepoželjnih i negativnih pojava koje su u suprotnosti sa opšteprihvaćenim vrednostima i normama u civilizovanom društvu.⁵ Devijantnost, u ovom kontekstu, predstavlja odstupanje od

¹ Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, čl. 3

² Jovašević, D. (2011). Maloletničko krivično pravo, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, str. 40.

³ Kecman, B. (2007). Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost, *Engrami*, 29, (1-2), str. 30

⁴ Kostić, M. (2011). Ličnost maloletnog delinkventa – kriminološka obeležja, *Teme*, 35, (2), str. 484.

⁵ Bošković, M. (2012). Socijalna patologija, Novi Sad, Unija fakulteta Jugoistočne Evrope, str. 18

određenih ustaljenih normi, utvrđenog standarda vrednosti, zakonitosti i pravila, te se neminovno nameće pitanje koje se to ponašanje ima smatrati devijantnim? Moglo bi se reći da se devijantnim treba smatrati ono ponašanje koje za posledicu ima destruktivne i delinkventne pojave koje su ispraćene formalnim ili neformalnim negativnim društvenim reakcijama. Shvatanje socijalnih devijacija, odnosno njihovo svodenje na pojavne oblike socijalne patologije predstavlja najrasprostranjeniji vid teorijskog pristupa tipologiji socijalnih devijacija, pa ona, u tom smislu, obuhvata kriminalitet, alkoholizam, prostituciju, narkomaniju, kockanje i drugo.

Postoji širok spektar različitih motiva, uslova, uzroka i povoda koji mogu dovesti do socijalne devijantnosti. Od njih zavisi oblik ispoljavanja devijantnog ponašanja, kao i intenzitet, vrsta, način i brzina. U teoriji, najzastupljenija klasifikacija faktora devijantnosti jeste podela na endogene i egzogene faktore. Endogeni faktori su odraz samih unutrašnjih osobina, odnosno svojstava ličnosti, dok egzogene faktore čine spoljašnji uticaji na devijantno, asocijalno ponašanje. Poslednjih godina često se govori o „kriminalnom genu” kao naslednom faktoru i uzroku devijantnog ponašanja, mada je ovako stanovište naišlo na dosta kritika. Jedan od najznačajnijih faktora jeste svakako porodica, ali je u poslednje vreme sve uočljiviji dalekosežni uticaj mas medija, pre svega kroz plasiranje sadržaja koji predstavljaju određene društveno neprihvatljive devijantnosti prihvatljivim. Različite anomalije u porodici mogu imati za posledicu mnoga devijantna ponašanja, a one se pre svega odražavaju na decu. Disfunkcionalna porodica koju odlikuju alkoholizam, narkomanija, zlostavljanje, seksualno zlostavljanje i nasilje unutar porodice, homoseksualnost i slično, može značajno doprineti i uticati na maloletnika da se okrene delinkventnom ponašanju.

KRIMINALITET

Kriminalitet kao složena društvena pojava bi se mogla definisati kao ukupnost društvenih pojava kojima se ugrožavaju univerzalne društvene vrednosti, a za koje su u okviru krivičnog prava utvrđene sankcije.⁶ Dakle, krivično delo je ono delo koje je zakonom predviđeno kao krivično delo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno.⁷ Međutim, kada se kriminalitetu pristupa sa sociološke strane, radi se o nešto širem određenju jer pored samog krivičnog dela, ono obuhvata i uzroke, uslove, posledice i počiniocce krivičnog dela.

⁶ Bošković, M. (2012). *Kriminologija*, Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu, str. 111.

⁷ Krivični zakonik, Sl. glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 i 108/14, čl. 14.

Kriminalitetom u sociološkom smislu se zapravo može nazvati svako asocijalno i devijantno ponašanje koje se kosi sa društveno prihvaćenim normama. Kriminalitet kao jedan od pojava devijantnog ponašanja, u neposrednoj je vezi sa drugim socijalnopatološkim pojavama, odnosno može da se javi kao njihov uzročnik, ali i kao njihova direktna ili indirektna posledica.

Pored individualnih faktora delinkvencije kao što je niska inteligencija, slabo školsko postignuće, slaba empatija, agresivnost, hiperaktivnost i deficit pažnje, bitan faktor delinkvencije, kako kod maloletnih lica, tako i kod odraslih osoba je i porodični faktor. Konflikti u porodici, nedosledna disciplina, afektivna hladnoća i hostilnost roditelja, slab monitoring i neuključenost roditelja u svakodnevni život maloletnika, ali i njegovo psihičko i emotivno stanje, kao i kriminalitet i alkoholizam u porodici, mogu biti značajni faktori, uzročnici i okidači pojave delinkventnog ponašanja.⁸ Prema tome, i kada je reč o delinkvenciji mladih, faktori rizika i zaštitni faktori se svode na četiri grupe, odnosno na porodične faktore, školske faktore, faktore koji proističu iz zajednice i individualne faktore. Na isti način se klasifikuju i preventivne aktivnosti koje imaju za cilj da kroz socijalni razvoj doprinesu prevenciji kriminala, te se sam program socijalne prevencije usmerava ka pojedincu ukoliko su individualni faktori izraženi, odnosno ka socijalnom okruženju ukoliko rizici proizilaze iz porodice, škole i sl.⁹

Pojedina istraživanja su pokazala vezu između starosne strukture stanovništva i različitih socijalnih i ekonomskih poremećaja koji rezultiraju socijalnopatološkim pojavama, te u tom smislu što je veći broj izdržanih grupacija poput dece, nezaposlenih i penzionera to se direktno uzrokuje porast devijantnog ponašanja, odnosno socijalnopatoloških pojava.¹⁰ Uzimajući u obzir različite uzroke koji pogoduju nastanku i razvoju kriminaliteta može se olako i pogrešno zanemariti odgovornost pojedinca za sopstvene postupke, odnosno za izvršenje kriminalnih dela. Međutim, individualni postupci mogu doprineti pojavi kriminaliteta, ali u njima ne treba tražiti uzroke, već u različitim faktorima u društvu, kulturi, obrazovnom, ekonomskom i političkom sistemu, a pre svega u porodičnom miljeu, odnosno porodičnim vrednostima

⁸ Šobot, V., Ivanović-Kovačević, S., Marković, J., Srdanović-Maraš, J., Mišić-Pavkov, J. (2010). Maloletnička delinkvencija, *Engrami*, 32, (3), str. 58.

⁹ Vuković, S. (2011). Savremeni pristupi i problemi u socijalnoj prevenciji kriminala, časopis *Bezbednost*, (3), str. 95-111.

¹⁰ Gajić, G. (2011). Osnovne karakteristike nasilničkog kriminaliteta i njegovih učinilaca, *Nasilnički kriminalitet – etiologija, fenomenologija, suzbijanje* (Međunarodna naučno-stručna konferencija), Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron, str. 288.

koje mogu neposredno uticati na potencijal kriminalnih aktivnosti pojedinca.¹¹ Odrastajući uz kriminogeno ponašanje roditelja, maloletnici gube osećaj za razlikovanje dobrog od lošeg, u skladu sa opštim društvenim vrednostima. Bez obzira o kojem članu porodice se radi, svest maloletnika je podložna uticajima iz okruženja, a posebno porodice. Posmatrajući člana porodice u vršenju različitih krivičnih dela, maloletnik takav obrazac ponašanja olako prihvata kao normalan, prihvatljiv pa, čak i obavezujući radi stvaranja većeg osećaja pripadnosti i povezanosti sa porodicom. Kao posledica kriminalne aktivnosti, gotovo neizbežno, javlja se izricanje krivične sankcije tom licu, a ukoliko se radi o kazni zatvora, maloletnik ostaje „uskraćen” za tog člana porodice. U takvim situacijama maloletnik se odlučuje za delinkventno ponašanje, sa jedne strane, ugledajući se na roditelje, odnosno drugog člana porodice, smatrajući da se od njega očekuje isto ili da se od njega ne može očekivati više ili bolje, s obzirom na to čije je dete, a sa druge strane, delinkventno ponašanje se može javiti kao proizvod revolta i povređenosti zbog ponašanja jednog ili oba roditelja, i kao prosto privlačenje i traženje pažnje.

Ozbiljnija situacija postoji kada su krivična dela roditelja ili drugog člana porodice, usmerena upravo ka maloletniku, dakle kada je maloletnik žrtva. U tom slučaju efekti ove socijalnopatološke pojave prema maloletniku su daleko destruktivniji. U ovakvim okolnostima uloga rođaka i institucija kroz socijalnu podršku je izuzetno važna kako bi se maloletnik uputio na drugačiji obrazac ponašanja i kako bi mu se nadomestio osećaj sigurnosti i izvesnosti koji je do tada nedostajao, u suprotnom, maloletnik generalizuje ovakve modele ponašanja i koristi ih za razumevanje i ponašanje u drugim situacijama u budućnosti, kako prema okruženju, tako i prema partneru, autoritetima i sopstvenoj deci.¹² Odvraćanje maloletnika od kriminalnog ponašanja posebno je teško ako roditelji direktno usmeravaju, podstiču i uključuju maloletnika u sopstvene kriminalne aktivnosti.

PROSTITUCIJA

Prostitucija predstavlja jednu od socijalnopatoloških pojava, a odlikuje je pružanje seksualnih usluga uz novčanu nadoknadu, a uz odsustvo bilo kakvog emotivnog odnosa sa partnerom. Među mnogobrojnim uzrocima prostitucije, najuticajniji su socijalni faktori, kao što je nezaposlenost i siromaštvo,

¹¹ Bjelajac, Ž. (2013). Organizovani kriminalitet – Imperija zla, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 81.

¹² Dimitrijević, A., Milojević, S. (2012). Socioemocionalni model maloletničke delinkvencije i njegove praktične implikacije, *Engrami*, 34, (4), str. 76.

porodični odnosi, vaspitanje, stanje u državi u smislu ekonomskih kriza, tranzicija i ratnih stanja, uticaj medija, društvena nejednakost muškarca i žene, kao i društvena reakcija na promiskuitet, mogućnosti edukacije i obrazovanja, migracije itd.

Prostituciju prati negativna reakcija okoline, pa se prostitutke neretko okreću drugim devijantima u potrazi za zaštitom i pomoći, ali i same postaju narkomanke, alkoholičarke ili kriminalci, kao proizvod psihičkog stanja u kom se nalaze.¹³ Upravo ova negativna reakcija može izuzetno da utiče na maloletnika koji odrasta u ovakvoj porodici, odnosno gde se jedan od roditelja, a najčešće majka, bavi prostitucijom. Dakle, pored direktnog uticaja na maloletnika koji doprinosi poremećenom shvatanju seksualnih odnosa, moralnih vrednosti, emotivnih veza, javlja se i indirektan uticaj zbog odbačenosti od strane društva, socijalne izolacije i sličnog, te se maloletnik okreće konzumiranju alkohola, droge ili pribegava kriminalnom ponašanju. Često je jedino mesto gde ova maloletna lica nalaze podršku i razumevanje, okrilje kriminalnih grupa, gde pristaju da vrše sve što kriminalna grupa traži kako bi se uklopili i kako bi ih prihvatili, dok kriminalne grupe upravo koriste ovakve psihičke, socijalne i emotivne situacije u kojima se nalaze maloletnici te ih u ovom najosetljivijem dobu regrutuju kao posvećene podanike-članove, razvijajući im osećaj pripadnosti koji nisu imali u okviru porodice zbog njene disfunkcionalnosti.

Da bi uticaj prostitucije na druge članove porodice, odnosno na maloletnike koji u takvoj porodici odrastaju, bio sveden na minimum, neophodna je adekvatna strategija nadležnih organa, pre svega u pravcu suzbijanja pojave prostitucije, permanentna edukacija, blagovremenost reakcije i pravilna evaluacija načina ponašanja i okolnosti koje mogu biti indikatori potencijalnog delinkventnog ponašanja deteta. Sa druge strane, ne sme se ni zanemariti činjenica da članovi ekonomski jake i finansijski stabilne porodice ređe podležu bilo kojim oblicima devijantnog ponašanja, a i imaju veće izgleda da izvedu svoju decu na pravi put čuvajući ih i sprečavajući sve loše uticaje.¹⁴ Dakle, društvena, ekonomska i politička situacija u državi svakako na posredan način utiče na eventualne socijalnopatološke pojave i delinkventno ponašanje maloletnika.

¹³ Stajić, Lj. (2010). Osnovi sistema bezbednosti, Novi Sad, Pravni fakultet u Novom Sadu, str. 291.

¹⁴ Bjelajac, Ž., Počuča, M. (2012). Mesto i uloga religije i porodice u razvoju i prevenciji prostitucije, u: Bjelajac, Ž., Zirojević, M. (urednici), Organizovani kriminalitet izazov XXI veka, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 264.

ALKOHOLIZAM

O definiciji alkoholizma ne postoji jedinstven stav, ali se ova socijalnopatološka pojava najčešće definiše kao prekomerna upotreba alkohola, koja može izazvati zavisnost i tretira se kao bolest. Upotreba alkohola dostiže enormne razmere, a njegova popularizacija dovodi i do toga da se starosno doba konzumenata sve više pomera na dole, pa tako maloletna lica u rastućem broju konzumiraju alkohol, u pojedinim slučajevima i svakodnevno. Upravo ova, možda najveća, rasprostranjenost od svih drugih socijalnopatoloških pojava dovodi do zaključka da je ovom problemu potrebno posvetiti znatno veću i detaljniju pažnju.

Kada je reč o posledicama alkoholizma, posebno hroničnog, primarno se ističu nesposobnost obavljanja radnih, bračnih, roditeljskih i drugih uloga, netrpeljivo i odbojno ponašanje prema okolini, agresivnost, nesposobnost uspostavljanja normalne komunikacije, bezobzirnost, lična zapuštenost, a interesovanje je usmereno gotovo isključivo ka nabavljanju, odnosno konzumiranju alkohola. Sve intelektualne funkcije: shvatanje, učenje, razum, percepcija i vremenska orijentacija su značajno oštećene, već kod malih koncentracija alkohola u krvi.¹⁵ Dakle, pored zdravstvenih problema koji se evidentno javljaju kao posledica hronične upotrebe alkohola, poremećaji u sferi socijalnih odnosa, bračni konflikti i poremećaji porodičnih odnosa predstavljaju najozbiljnije posledice ove socijalnopatološke pojave. Međutim, posledice koje se javljaju u psihi dece alkoholičara, odnosno njihovoj socijalizaciji i pravilnom razvoju, predstavljaju podjednak, a možda i veći problem. Pored toga što odrastaju u nedostatku emocionalne pažnje, ljubavi i bez roditeljske podrške i usmeravanja, ona neretko žive u neadekvatnim uslovima, trpe psihičko i fizičko zlostavljanje, imaju osećaj konstantnog straha i zabrinutosti, ili su svedoci nekog oblika nasilja ka drugim članovima porodice. Najteži slučajevi alkoholizma u porodici jesu svakako oni kada su oba roditelja alkoholičari, jer u takvim situacijama dete preuzima ulogu roditelja i stara se o njima, umesto obrnuto, što dovodi do zanemarivanja socijalnog života, nemogućnosti druženja sa vršnjacima, zapostavljanja školovanja, i depresije kao proizvoda svakodnevnog stresa i trauma, ali i iskrivljene slike o ulozi muškarca i žene u porodici i društvu. U situacijama kada je samo jedan od roditelja alkoholičar, posledice njegovog alkoholizma destruktivno utiču i na bračnog partnera, odnosno drugog roditelja, pa tako on nije mogućnosti da se posveti detetu i njegovom razvoju u potpunosti jer mora podjednako, ili čak i više, da brine o partneru i

¹⁵ Nurnberger, Jr., John I., and Bierut, Laura Jean.(2007). Seeking the Connections: Alcoholism and our Genes, Scientific American, 296, (4).

njegovim postupcima, a posebno ukoliko je još i žrtva psihičkog ili fizičkog zlostavljanja od strane partnera alkoholičara, nemogućnost adekvatne posvećenosti detetu i njegovom vaspitanju je daleko veća. Ne treba zanemariti ni ekonomsku nesigurnost kao posledicu alkoholizma, kao i njen uticaj na decu jer dovodi do nepoželjnog socijalnog položaja, odnosno deca ostaju uskraćena za ispunjenje osnovnih potreba, što dalje implicira emocionalne poremećaje, neprijateljski stav prema okolini, otuđenost, asocijalno ponašanje.¹⁶

Posledica odrastanja deteta u porodici u kojoj je jedan od članova alkoholičar može se posmatrati kroz više segmenata. Sa jedne strane dete se instiktivno ugleda na roditelje (ili drugog člana porodice) odrastajući u takvoj sredini pa poseže za konzumiranjem alkohola kao prihvatljivim i normalnim, sa druge strane, dete se okreće ka alkoholu ili narkoticima kao sredstvima bega od situacije u kojoj se nalazi, i upravo u takvom alkoholisanom stanju najčešće se i odlučuje za delinkventno ponašanje, odnosno olako donosi odluke o izvršenju različitih krivičnih dela. Postavlja se pitanje, imajući u vidu drastične posledice koje alkoholizam sa sobom nosi, zbog čega gotovo u potpunosti izostaje društvena reakcija na ovu pojavu, kao i zašto se prećutkuje plasiranje konzumiranja alkohola kroz medije, različite televizijske sadržaje, kao normalno, pa čak i poželjno?

NARKOMANIJA

Upotreba opojnih droga, kao proizvoda prirodnog ili veštačkog porekla, ima za posledicu ugrožavanje zdravlja, izazivanje zavisnosti u psihičkom i fizičkom smislu, narušavanje ličnog integriteta i asocijalno ponašanje, dok pored ovih direktnih posledica može da izazove i mnoštvo indirektnih kao što je smanjena radna sposobnost, može biti uzrok drugih socijalnopatoloških pojava, ima destruktivan uticaj na porodicu, okruženje, pa i samu državu kroz smanjenost radne produktivnosti i broja bolesnih lica, kao i umrlih. Narkomanija je postala socijalno-medicinska bolest pojedinca, porodice i šire društvene zajednice.¹⁷ Iz svega navedenog proizilazi da se podjednaka pažnja mora usmeriti ne samo na suzbijanje narkomanije, već i na ublažavanje njenih posledica. Pojava narkomanije u okviru porodice uzrokuje slične posledice kao i pojava alkoholizma. Kada je reč o maloletnicima muškog pola, oni često upotrebu alkohola ili narkotičkih sredstava shvataju kao „mušku

¹⁶ Bošković, M., (2012). Socijalna patologija, op.cit., str. 94.

¹⁷ Fort, J. (1968). Social Problems of Drug Use and Drug Policies, California Law Review, 56, (1).

stvar“, pokušavajući na ovaj način da se dokažu društvu, ali i samoj porodici, a upravo usled zavisnosti ili akutnog pijanstva maloletnik i vrši različita krivična dela.¹⁸

KOCKANJE

Postoji mnogo vrsta kockarskih igara, a suštinski u svakoj vrsti postoji dve ili više strana gde jedna strana gubi, a druga dobija. Kada kockanje postane profesionalna aktivnost, neizostavan deo svakodnevnice i jedino, ili isključivo zanimanje, tada ono prerasta iz naizgled obične igre na sreću, u obrazac devijantnog.¹⁹ Socijalne posledice kockanja su ogromne, a ogledaju se u moralnoj, materijalnoj, zdravstvenoj i političkoj šteti, pa se uticaj kockanja ne oseća samo kroz pojedinca i njegovo bliže okruženje, već i kroz društvo u celini. Pored toga što se kroz kockanje slabi ekonomska moć, gube se materijalna sredstva, pa i osnovna sredstva za život zbog nemoći kontrolisanja kockarske strasti koja prerasta u zavist, ono dovodi i do odluke o izvršenju različitih kriminalnih delatnosti kako bi se došlo do novčanih sredstava za dalje kockanje, kao i razdora i konflikata u porodici, ali i do svih drugih socijalnopatoloških pojava.²⁰ Ako se uzme u obzir pomenuta ekonomska i finansijska stabilnost porodice kao jedan od preduslova za smanjivanje mogućnosti okretanja bilo kog člana ka socijalnopatološkim pojavama, jasno je da ekonomsko razaranje porodičnog budžeta koje sa sobom nosi kockanje, stvara pogodno tlo za pojavu bilo kog drugog devijantnog ponašanja, kako samog kockara, tako i njegove dece.

Kockanje, iako ne stvara zdravstveni problem kao što to čine alkoholizam ili narkomanija, ono ipak može da stvori jaku zavisnost, a u takvom stanju roditelj nije u mogućnosti da se posveti pravilnom vaspitanju i razvoju deteta. U nedostatku roditeljske pažnje, ekonomskih sredstava da se uklopi u društvo i priušti sebi što i deca iz okruženja, maloletnici se neretko odlučuju na delinkventno ponašanje, ili se i sami okreću kockanju ili drugom obliku devijantnog ponašanja.

¹⁸ Jugović, L., A., Ilić Z. (2011), Socio-kulturni kontekst kriminaliteta maloletnika u Srbiji. Teme, 35, (2), str. 398.

¹⁹ Bošković, M. (1995). Kriminologija i socijalna patologija, Novi Sad, Izdavačko preduzeće Matice srpske, str. 266.

²⁰ Bošković, M., (2012). Socijalna patologija, op.cit., str. 190.

SAMOUBISTVA

Iako mnogi autori samoubistva i pokušaje samoubistva svrstavaju u jedno od najtežih i najkompleksnijih oblika socijalne patologije, postoje i oni autori koji ovu pojavu uopšte ne svrstavaju u socijalnopatološke pojave. Ipak, s obzirom na posledice i broj samoubistava koji konstantno raste, ovoj pojavi je svakako neophodno posvetiti podjednaku pažnju. Unutrašnji faktor koji dovodi do poremećaja u okviru porodice, pored devijantnog ponašanja i ekonomske situacije, jeste i odsustvo jednog od roditelja, njegova smrt ili suicid u porodici. Porodična sigurnost predstavlja preduslov za prevazilaženje problema mlade osobe, a loše vaspitanje ili nedostatak vaspitanja čini decu nesigurnom i stidljivom, pa se ona vremenom okreću agresiji kao načinu borbe.²¹ Problem suicida u porodici može da se posmatra kroz više aspekata. Pre svega, dete ostaje uskraćeno za pažnju i brigu jednog člana porodice, roditelja, dok drugi roditelj ostaje bez podrške i pomoći za vaspitanje deteta, primoran da se i sam bori sa psihičkim posledicama gubitka partnera. U takvom stanju, roditelj se suočava sa izazovima da pored ličnih psiholoških problema, ostane oslonac detetu i nadomesti mu, u emocionalnom i svakom drugom smislu, nedostatak drugog roditelja. Ono što posebno otežava situaciju jeste povezanost suicida sa drugim socijalno-patološkim pojavama, koje obično prethode samom izvršenju suicida ili se javljaju kao odgovor na samoubistvo partnera. Dakle, maloletnik u okviru okolnostima često ostaje uskraćen ne samo za pažnju preminulog roditelja, već i onog koji bi trebao da preuzme potpunu brigu o njemu. Iz ovih razloga maloletnik se okreće konzumiranju alkohola i narkotika kao načinu bega od stvarnosti i delinkventnom ponašanju, kao odgovoru na emocionalni gubitak i ne dobijanje dovoljne pažnje i usmeravanja. Svako odsustvo vaspitne funkcije porodice uzročnik je nekog oblika devijacije ili delinkvencije.²²

ZAKLJUČAK

Posebno psihofizičko stanje u kojem se maloletnici nalaze zahteva izuzetnu pažnju i posvećenost samo po sebi, pre svega kako bi se pravilno usmerili u razvoju i vaspitanju, i kako bi se zaštitili od štetnih uticaja. Pokušavajući da ublaži emotivne i sve druge uticaje koji su posledica patološke pojave u okviru porodice, ne nalazeći izlaza iz eventualne teške ekonomske situacije

²¹ Tokai, M. (2004). Prevencija suicida i društveno-psihološki činioci, Religija i tolerancija, Centar za empirijska istraživanja religije, br. 4, str. 119.

²² Bošković, M., Marković, M. (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 133.

koja neretko prati ove pojave, ili pak, ugledajući se na svoje roditelje i smatrajući da jedino tako može da dobije njihovu ljubav, priznanje i pažnju, maloletnik nalazi izlaz u delinkventnom ponašanju, ili u konzumiranju alkohola, narkotika pod čijim uticajem olako donosi odluku o izvršenju različitih kriminalnih aktivnosti. Dakle, pored direktnih posledica koje devijantno ponašanje sa sobom nosi, ozbiljan problem predstavljaju i posredne posledice kroz uticaje na maloletnike koji odrastaju pod njihovim uticajima. Upravo iz tog razloga nadležne institucije i druge organizacije koje se bave suzbijanjem socijalnopatoloških pojava, osim pojačane borbe za njihovo suzbijanje koja je evidentno potrebna, neophodno je da pažnju usmere i ka pružanju pomoći, pre svega maloletnicima, i njihovom pravilnom usmeravanju i razvoju, ali i da upute i usmere ostale članove porodice, rođake i druga bliska lica o značaju i potrebi pružanja podrške sa njihove strane. Širenje pravih informacija i znanja o ovim socijalnopatološkim pojavama najbolja je pretpostavka njihovog sprečavanja. Nije dovoljan samo entuzijazam pojedinaca, potrebna je i sistemska, stalna svestrana briga i odlučnost čitavog društva.

Maja Subotin

MA, a doctoral candidate and teaching assistant at the Faculty of Law for Commerce and Judiciary

Tomo Odalović

MA, a teaching assistant at the Higher School of Professional Business Studies in Belgrade

SOCIOPATHOLOGICAL PHENOMENA IN A FAMILY AND THEIR INFLUENCE ON THE DELINQUENT BEHAVIOUR OF MINORS

A b s t r a c t

The role of a family reflects almost all parts of children's lives. It directly affects the development of the children (minors), their upbringing, the way how they understand life circumstances and human relations, and it also affects their acts in the future. Regarding their age, the specific characteristics of minors' psycho-physical conditions contribute to the fact that they are more easily subject to negative influences, especially if those influences come from the family itself. Destructive consequences which sociopathological phenomena leave on the people who manifest them are obvious, various

and hard. However, it cannot be ignored their influence on minors who are growing up in these families.

Key words: family, sociopathological phenomena, minors, delinquency

Literatura

1. Bjelajac, Ž. (2013). Organizovani kriminalitet – Imperija zla, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
2. Bjelajac, Ž., Počuča, M. (2012). Mesto i uloga religije i porodice u razvoju i prevenciji prostitucije, u: Bjelajac, Ž., Zirojević, M. (urednici), Organizovani kriminalitet izazov XXI veka, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
3. Bošković, M. (1995). Kriminologija i socijalna patologija, Novi Sad, Izdavačko preduzeće Matice srpske
4. Bošković, M. (2012). Kriminologija, Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu
5. Bošković, M., (2012). Socijalna patologija, Novi Sad, Unija fakulteta Jugoistočne Evrope
6. Bošković, M., Marković, M. (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
7. Dimitrijević, A., Milojević, S. (2012). Socioemocionalni model maloletničke delinkvencije i njegove praktične implikacije, *Engrami*, 34, (4)
8. Fort J. (1968), Social Problems of Drug Use and Drug Policies, *California Law Review*, 56, (1)
9. Gajić, G. (2011). Osnovne karakteristike nasilničkog kriminaliteta i njegovih učinilaca, Nasilnički kriminalitet – etiologija, fenomenologija, suzbijanje (Međunarodna naučno-stručna konferencija), Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron
10. Jovašević, D. (2011). Maloletničko krivično pravo, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu
11. Jugović, L., A., Ilić Z. (2011), Socio-kulturni kontekst kriminaliteta maloletnika u Srbiji, *Teme*, 35, (2)
12. Kecman, B. (2007). Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost, *Engrami*, 29, (1-2)
13. Kostić, M. (2011). Ličnost maloletnog delinkventa – kriminološka obeležja, *Teme*, 35, (2)

14. Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 i 108/14
15. Nurnberger, Jr., John I., and Bierut, Laura Jean.(2007). Seeking the Connections: Alcoholism and our Genes, *Scientific American*, 296, (4)
16. Stajić, Lj. (2010). Osnovi sistema bezbednosti, Novi Sad, Pravni fakultet u Novom Sadu
17. Šobot, V., Ivanović-Kovačević, S., Marković, J., Srdanović-Maraš, J., Mišić-Pavkov, J. (2010). Maloletnička delinkvencija, *Engrami*, 32, (3)
18. Tokai, M. (2004). Prevencija suicida i društveno-psihološki činioci, *Religija i tolerancija*, Centar za empirijska istraživanja religije, br. 4
19. Vuković, S. (2011). Savremeni pristupi i problemi u socijalnoj prevenciji kriminala, časopis *Bezbednost*, (3), str. 95-111
20. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05